

Proměny podoby rodiny Changes in the Form of Family

Olga Poláková

Abstract: Tradicional family. Trends in demographic development a changes in social and family sphere, reproduction paradigm, democratization, liberalization. Development since the last quarter of the past century and their consequences for the creation of family and family policy. Preference in personál liberty. Ageing population in advanced coutries. Compatibility of professional and paternal careers. Problems of modernization of family policy.

Keywords: Tradicional family, reproduction paradigm, demographic development, creation of family, ageing population, modernization of family policy

Klíčová slova: Tradiční rodina, reprodukční paradigma, demografický vývoj, změny rodinného chování, stárnutí populace, modernizace rodinné politiky

Úvod

Způsob života rodin a rodina jako subjekt rodinné politiky, nejsou jednoduše a jednoznačně vymezitelné. Způsob života v ní a samotná rodina mají mnoho podob a forem, rodina navíc prochází určitými vývojovými stadii, ať již z hlediska celého jejího životního cyklu nebo ve smyslu historickém. Současně je determinována řadou významných společenských faktorů - kulturních, etických, náboženských, ekonomických a dalších, které na rodiny mohou působit odlišně a dále ovlivňovat to, co pod pojmem rodina chápeme, včetně toho na jakou příčku společenských priorit rodinu řadíme.

1. Základní charakteristiky rodiny

Rodinu je nepochybně třeba jednoznačně zařadit mezi společenské a životní priority. Stručně řečeno plynou z její samotné podstaty spočívající v zachování lidského rodu i z rolí, které plní ve vztahu k formování a kultivaci lidského a sociálního kapitálu: rodina není jen pouhým výrobním střediskem a producentem faktoru práce, ale vytváří i sociální kapitál ve formě kompetencí k bytí, předávání a sdílení hodnot, které dávají životu smysl, rodiny generují důvěru, solidaritu, formulují rozmanitá očekávání, předpoklady pro konsensuální postoje apod. Všechny tyto naznačené aspekty spojené s existencí a fungováním rodiny mají povahu zdroje.

Současná rodina je zároveň záležitost jak soukromá, tak i i veřejná. Je prostředím, v němž si její členové tvoří své soukromí a individualitu a usilují o autonomní postavení rodiny ve vztahu k okolí. Současně je čím dál více, i záležitostí veřejného zájmu státu, který do života rodin určitými způsoby vstupuje a zasahuje tím, že rodinu podporuje, reguluje vztahy mezi jejími jednotlivými členy a usiluje o lepší podmínky jejího dobrého fungování. Děje se tak především prostřednictvím právních norem (týkající se např. institutu manželství, rozvodu, interrupcí, ochrany matky, práv dítěte apod.), dále prostřednictvím pomoci státu rodinám cestou různých dávek a podpor směřujících k lepšímu ekonomickému statusu rodiny a také prostřednictvím určité institucionální struktury (školství, sociální služby, zdravotnictví aj.). Koncept rodinné politiky musí respektovat fakt, že rodina i rodinný život se rozvíjí a i nadále bude rozvíjet v rámci této duality. Zásahy státu mají tendenci zeslabovat vzájemnou závislost uvnitř rodin a závislost na dalších sítích - příbuzenských vazbách, sousedech a občanské výpomoci. To sice neruší autonomii rodin vůči státu a jeho představitelům

(úředníkům, učitelům, zdravotníkům), ale ovlivňuje její postavení, včetně možných negativních vlivů na fungování rodiny. Naznačené zásahy státu do života rodin musí být ve vztahu k rodině jako soukromému a intimnímu prostředí proto citlivě vyváženy.

Rodina jako soukromá uzavřená jednotka si zachovává i do dnešních dnů užitečnou vlastnost - umožňuje aby se každý její člen rozvinul v autonomní osobnost, neboť jedinec se stává sebou samým jen prostřednictvím druhých a tedy i prostřednictvím rodiny. Umožňuje také rodině naplňovat její niterně osobní představy a ambice, které do fungování rodiny vkládá ona sama, které vkládá do oblasti citové, morální, kulturní apod. Rodina, nebo alespoň mnohé rodiny tuto svojí intimitu a nezávislost natolik opravdově a intenzivně vnímají, že intervence zvenčí, zejména ze strany státu, vnímají jako nežádoucí a svazující nebo jako projev toho, že rodina selhává.

Současnou rodinu charakterizuje sílicí individualismus a egocentrismus vlastního "já"¹. Lze konstatovat, že prosazování vlastních zájmů nad zájmy společnými rodinu destabilizuje. Nečiní ji sice zbytečnou, protože život v páru a s dětmi (dítětem), ať již v manželství či mimo ně, zůstává nadále uznávanou hodnotou. Uznává člověka, jeho osobnost, kompetence, individualitu apod. a dává mu pocítit, že není jen elementem žijícím podle logiky trhu práce a sociální soutěživosti. Nicméně skutečnost že současná moderní rodina stojí na primátu citových vztahů a respektování individuality má za následek, že vedle rodiny založené na manželství, se realitou stala řada dalších forem chtěného soužití jako jsou nesezdaná soužití, oddělené soužití, soužití trvale svobodných aj. Problematičnost uspořádání rodiny spočívá v současné době v tom, že je vnímáno jako omezení osobních práv a svobod občana, jako omezení v nezadatelném právu občana na uspořádání svého života, včetně výchovy dětí podle vlastních představ. Stát musí samozřejmě tato práva respektovat, je nakonec jejich garantem, to znamená že musí respektovat i četné formy neformálních (nemanželských) partnerských soužití.

Problémem je, že takováto soužití jednak mnohdy neplní dobře funkce, které se očekávají od rodiny, zejména směrem k výchově dětí, a jednak vytvářejí daleko větší tlak směrem k solidárním fondům tj. zdrojům veřejných rozpočtů a jsou z nich zpravidla ve větší míře podpořeny, ve srovnání s rodinami založenými na manželství. Proto stát jako garant práv všech občanů musí dbát i na to, aby lidé, kteří dávají přednost různým formám neformálního soužití, nesli za svá svobodná rozhodnutí, na něž mají právo, také větší odpovědnost. V každém případě by stát měl hledat cesty a mechanismy k tomu, aby nepodporoval takové chování, které je jen účelově zaměřeno na získání větších podpor a dávek od státu. Společenská vážnost různých forem neformálního individuálního soužití spočívá i v tom, že díky těmto formám soužití dochází k odkládání rodičovství případně k jeho úplnému odmítání². V současné době klonící se všeobecně k podpoře subjektivismu a k respektu lidských práv a svobod by naše společnost neměla brát na lehkou váhu to, co ji může podlomit a rozvracet

2. Možná pojetí rodinné politiky

Rodinná politika musí pracovat s nejrůznějšími konkrétními podobami rodin, do nichž se tyto dostávají jak vlivem průběhu životního cyklu tak i vlivem jistých modernizačních procesů a trendů vyvolaných změnami v hodnotových orientacích lidí, což pro rodinou politiku znamená volbu rozličných přístupů, schémat, i konkrétních opatření atd.

¹ prof. Françoise de Singly, přednáška 23. září 2008, Refektář Emauzského kláštera v Praze

² Rabušic, L. Kde ty všechny děti jsou, SLON, Praha 2001

Význam dříve běžné a tradiční vícegenerační podoby rodiny není z hlediska utváření konceptu rodinné politiky rozhodně určující, ale není ani možné ho zcela pominout. V našich poměrech jde zejména o třígenerační rodinu tj. o linii dětí plus rodiče a prarodiče. Tato forma rodinného soužití je v současnosti v ČR na nízké úrovni (podle Komplexní analýzy rodin provedené v roce 2002 Sociologickým ústavem AVČR) představovaly třígenerační úplné rodiny na celkovém počtu domácností (v nichž žili osoby ve věku 18-79 let) v ČR asi 1,3% a neúplné rodiny 0,5% - což představovalo zhruba 72 tisíc domácností. V nedávné době tento podíl mírně stoupal, ale spíše jako důsledek bytové krize než chtěného soužití mladých rodičů s dětmi s prarodiči. V současné době lze sledovat jednoznačný trend k poklesu vícegeneračních domácností nejen ve městech ale i na venkově. Tento trend se jeví jako pravděpodobný i do budoucna, neboť mladí lidé dnes zakládají rodiny v pozdějším věku, jsou zralejší a ekonomicky méně závislí na rodičovské či prarodičovské generaci. Význam a opodstatněnost třígeneračního pojetí rodiny však nelze omezit jen lokálním aspektem společné střechy nad hlavou. Jde a musí jít i o aspekt společně prožívaného a vzájemně obohacovaného života, při respektu k zachování soukromí a jinakosti životních stylů generací i jednotlivců v rámci třígenerační rodiny. V tomto případě tkví z hlediska koncepce význam vícegeneračního soužití jednak v tom, že širší rodina je ve skutečnosti první záchrannou sítí, hrozí-li jí nějaká dysfunkce a tedy i fungování takovéto rodiny je pro společnost zpravidla nejméně ekonomicky náročné. Tkví i v tom že taková rodina zřejmě nejvhodnějším a nepřijatelnějším způsobem vede své členy a zejména děti k řešení osobních, intimních, ale i veřejných a společenských problémů. Podporuje nezávislost, odpovědnost, solidaritu, pracovitost, toleranci, loajalitu - je prostředím kde se předávají hodnoty i vědomí sounáležitosti k identitě člověka. Nejde tedy jen o to, že taková rodina na sebe může převzít funkce, které v případě jiných rodin často plní jiné instituce, ale je významná zejména v tom že rozvíjí a kultivuje citové vazby, je více soudržná a zpravidla méně náchylná k rozpadu.

Ze všech těchto důvodů je nutno dbát na to, aby rodinnou politikou byly mezigenerační vztahy a vazby umožněny a podporovány, aby rodina, pokud jsou to její preference, mohla žít spolu pohromadě, což nemusí znamenat žít v jednom bytě. Vícegenerační sounáležitost ve skutečnosti nejen že šetří veřejné zdroje, ale sama vlastně naplňuje společenskou funkci rodin a to zvláště tam kde je nezastupitelná, kde je nejuspěšnější a kde se vyznačuje trvalými efekty tj. v oblasti citové, morální, etické, obecně kulturní. Sem intervenční zásahy státu v lepším případě buď nepronikají vůbec anebo působí v uvedeném smyslu spíše kontraproduktivně. Vícegenerační soužití v uvedeném slova smyslu bylo a je i v české společnosti určitou normou a zůstane jí zřejmě i nadále. Bude se však rozvíjet v některých změněných podmínkách jako je např. zvyšující se věk prarodičovské generace, náročnost na pracovní výkon na trhu práce rodičovské generace, selhávající výchovná funkce školy apod. Bylo by chybou počítat s tím, že nukleární rodina může žít v izolaci od širších rodinných vazeb i když trend k osamostatňování rodin (zejména mladých) může tuto skutečnost poněkud zastírat. Rovněž by bylo chybou se domnívat, že zajištění občanů ve stáří se rodin netýká a že je to výlučně věcí státu. Vzájemné mezigenerační vztahy v rámci širší rodiny bude třeba uspořádat jak s využitím pomoci státu (nemusí jít jen o finanční dávky, ale i o daňová zvýhodnění, opatření v oblasti bydlení, zdravotní péče i o nabídku dostupných služeb a to nejen těch tradičních poradenských, pečovatelských apod., ale i těch které se i v ČR s růstem příjmové pozice rodin jistě významněji rozvinou jako jsou hlídání a péče o děti, výkon domácích prací apod.), tak i s využitím obcí a jiných nestátních institucí i s využitím trhu. Domníváme se proto, že by nebylo správné zmíněný trend poklesu vícegeneračních rodin interpretovat zjednodušeně a jen v tradičním pojetí. Imaginativní přístup nás navíc opravňuje k tomu, abychom si představili, zda může nukleární rodina bez

příbuzenských vazeb vůbec existovat, resp. co by se stalo, byla-li by v izolaci. V takovém případě by asi situace byla méně příznivá jak pro rodinu samu, tak i pro společnost.

Úplná a neúplná rodina založená na manželství dvou osob různého pohlaví a tvořená jimi a jejich dětmi představuje a zřejmě bude představovat dále četný model české rodiny. Není pravděpodobné, že by se v perspektivě příštích 15-20 let převratně změnila hodnota, které společnost celá staletí přijímala a zatím stále přijímá jako zásadní. Také sociologická šetření dokazují, že úplná a šťastná rodina stojí v hierarchii životních hodnot v popředí. Tuto hypotézu rovněž podporuje fakt, že většina rodin s dětmi funguje jako úplné rodiny (ty se podílejí zhruba 40% na celkovém počtu domácností) vykazují však tendenci poklesu, kdežto podíl neúplných rodin soustavně roste. Zřejmě i rodiny, které budou z tohoto prostředí nově vznikat, se od rodiny založené na manželství nebudou nějakým dramatickým způsobem odlišovat.

Dnes je obtížné docenit vlivy, které budou pravděpodobně protisměrně působit na tento typ rodiny. Na jeho oslabení se jistě bude podílet rozvodovost, která dnes již nepředstavuje žádné stigma, či nepatříčnost přesto či spíše proto, že finanční rizika rozvodovosti na sebe v mnoha případech přebírá stát. Z etického hlediska jsou postoje k rozvodovosti někdy odmítavé, ale zároveň je považována za samozřejmý a přijatelný způsob ukončení nefungujícího manželství. I když se ve střednědobém horizontu tento trend pravděpodobně podstatně nezmění, může být poněkud modifikován samotný rozsah rozvodovosti. Skutečnost, že dochází k růstu věku snoubenců při uzavírání manželství (lze očekávat jejich vyšší zralost pro manželství i ekonomicky výhodnější pozici) a že roste i váha různých forem mimomanželských soužití bude pravděpodobně ovlivňovat rozvodovost a působit spíše k jejímu poklesu. Někteří psychologové naopak očekávají posílení rodin založených na manželských svazcích, které může vyvolat výraznější příjmová a majetková polarizace rodin. Vycházejí z toho, že ani příliš chudé ani příliš bohaté rodiny si rozvod nemohou dovolit. Do hry by mohla vstoupit i taková podoba tohoto typu rodiny, která bude umět (či bude k tomu okolnostmi přinucena) tlumit vzájemné neshody partnerů (bez nich se ostatně žádné soužití neobejde) vedoucí k rozvodu a bude více preferovat vzájemnou toleranci (zejména v intimním životě) v zájmu zachování všeho co dosud společně vytvořili. Bude tedy více založena na tom co je může spojoval, což je především zájem společně vychovávat děti a žít s nimi, ale i zájem o majetek, společné podnikání, společnou práci apod. Takováto formální manželství jsou a mohou být akceptována zejména proto, že jsou výrazem schopnosti spojit individuální svobodu v osobním životě s potřebou vytvářet pevné a trvalé svazky s jinými blízkými lidmi a zejména pak proto, že nabízejí být prospěšná z hlediska výchovy dětí.

Lze se tedy domnívat, že i model rodiny založené na manželství, i když v něčem selhávající může zůstane dominantním způsobem uspořádání rodinného života. Psychologové i pedagogové by jistě na jeho podporu dodali, že jde o typ rodiny, která má obecně lepší předpoklady k plnění svých funkcí ve srovnání s rodinou neúplnou, a ekonomové, že tyto rodiny jsou ekonomicky méně zranitelné a lépe naplňují představu rodiny jako odpovědné, samostatné a nezávislé instituce. Z hlediska zájmu společnosti je takovéto uspořádání rodinných vztahů z perspektivního hlediska nejpříjemnější, neboť manželství uzavírají lidé mezi jejichž morálně volní vlastnosti patří jak touha po vlastní rodině a dětech, tak smysl pro odpovědnost, toleranci i schopnost vzdát se části svobody a nezávislosti či svých hmotných statků ve prospěch druhých³.

³ Fialová, L., Hamplová, D., Kučera, M. Vymětalová, S.: Představy mladých lidí o manželství a rodičovství, Sociologické nakladatelství, Praha 2000

Kromě rodiny založené na manželském svazku jsou ve stále větší míře realitou různé formy nesezdaných soužití. Zvláště po roce 1990 sílila tendence k posilování nesezdaných soužití svobodných osob, odmítajících z různých důvodů (např. nekonformita, touha po větší svobodě, praktikování manželství na zkoušku) instituci právního svazku manželství. Nesezdaná soužití jsou přitažlivá zvláště pro mladé svobodné lidi tím, že nabízejí větší svobodu a menší závaznost vztahu a menší odpovědnost (vůči partnerovi, svému nejbližšímu okolí i společnosti). Je obtížné, ba nemožné vyslovovat nějaké soudy o kvalitě takových soužití. Nepochybně mohou vytvářet stejně dobré či stejně špatné podmínky pro rodinný život a výchovu dětí, jako rodina založená na manželství. Zřejmě i proto je postoj společnosti k této formě soužití tolerantní a proto je pro budoucí orientaci rodinné politiky důležitá skutečnost, že nesezdaná soužití, i když vycházejí z ryze osobních a individuálních pohnutek, se zřejmě budou rozšiřovat tím více, čím více bude z pozice samotných těchto soužití jejich postavení výhodnější ve srovnání s manželstvím založeném na právním aktu.

Neúplná rodina je formou rodiny vyznačující se největší kumulací problémů. Ty jsou spojeny zejména s nepřítomností jednoho z rodičů (častěji otce) v rodině a s uspořádáním jeho vztahů k dětem dále s finanční situací rodiny a s problémy, které jsou spojeny s uplatněním rodiče na trhu práce – častěji matky - se skloubením jejich pracovních a rodinných povinností. V této souvislosti zvláště výrazně vyniká orientace na podporu vícegeneračních soužití rodin, neboť právě v neúplných rodinách prarodiče často plní roli chybějícího rodiče. Neúplnost rodiny má různé příčiny. Nejčastěji je to rozvod, ovdovění, a život bez trvalého partnera ať již chtěný či nechtěný. Opatření rodinné politiky k těmto příčinám přihlíží a musí i nadále přihlížet už proto, že tento typ rodiny je nejvíce závislý na podpoře státu. Neúplnost rodiny z důvodu rozvodu a ovdovění je již dlouhodobě ošetřována stávajícím právním i sociálním systémem, který je třeba určitým způsobem modifikovat zejména ve prospěch dětí z neúplných rodin vzniklých rozvodem.

Ve vztahu k problémům neúplných rodin je třeba zdůraznit i další aspekt, kterým je zažitá soudní praxe v rozhodování o výživném, které vychází z nákladů na nezaopatřené dítě a nebere v úvahu reálné výdaje a jejich strukturu celé budoucí neúplné domácnosti. Ta se stane jednopříjmovou a ve struktuře jejich výdajů prudce vzroste podíl fixních nákladů spojených především se zajištěním bydlení – včetně energií a dalších služeb, pojištěním a provozem domácnosti, který tak snižuje podíl a výši výdajů na běžné nutné potřeby, ale i právě výdaje či úspory spojené se zajištěním proti nepřízni. Rodinná legislativa sice deklaruje, že dítě má právo na životní úroveň rodičů, ale v praxi tuto skutečnost nezajišťuje.

Podobná je i problematika již vypláceného výživného na dítě, kde nelze podle našeho názoru požadovat automatickou valorizaci v závislosti na růstu životních nákladů, jako je tomu například u státem garantovaného životního minima, ale svůj účel by splnilo zajištění lehce dostupných specializovaných poraden a pracovišť v rámci stávajících struktur sociální sféry (státních i nestátních), které by rodičům zodpovědným za dítě z rozhodnutí soudu, bezplatně pomohly, nebo je i zastoupily, při zajištění valorizace výživného na děti v závislosti na rostoucích nákladech na děti v souvislosti v postupujícím věkem dětí, způsobem a finanční náročností přípravy dětí na povolání, nákladností realizace volného času dětí smysluplnými aktivitami, které přispívají k rozvoji osobnosti (jazyky) a dalších jako je sport a jiné. (Tuto valorizaci zákon umožňuje, ale protože její iniciace je v kompetenci matek, je často z různých důvodů využívána jen velmi sporadicky). Současně by mohly být nápomocny i při řešení spravedlivé aktualizace odrazu pohybu výše příjmu biologického otce, jehož výše se může významně a dlouhodobě odchylovat od stavu při stanovení výživného, což se většinou neodrazí v životní úrovni dítěte.

Pokud jde o život bez trvalého partnera (nejčastěji nevdané matky s dětmi) je na úrovni státní rodinné politiky obtížné rozlišit zda jde o nechtěnou volbu či o volbu chtěnou a navíc účelově promyšlenou s cílem získat maximum státních podpor. Pro státní rodinou politiku se nabízí teoreticky tři řešení: zachovat svobodným matkám s dětmi stejné výhody jako v úplných rodinách, nebo zachovat stávající rozsah a způsob jejich zvýhodnění, nebo je ještě více oproti současnosti zvýhodnit s cílem kompenzovat danou situaci (tím jim však zároveň dává neomezenou možnost pro zneužití dávkových systémů, anebo je znevýhodnit s cílem předcházet zneužívání státních podpor.

Volba určitých řešení a revize současné praxe je nutná samozřejmě z řady důvodů naplňování funkcí rodin (výchovných, psychologických, sociálních, ekonomických). Současná podpora neúplných rodin, nejčastěji v čele s matkou, vychází z formálních náležitostí, které nemusí věrně zachycovat faktický stav. Lze se přiklonit k prvnímu uvedenému řešení tj. k neutralitě podpory v závislosti na formě soužití (vztahuje se na systémy státní sociální podpory a sociální pomoci nikoliv systému sociálního pojištění), vycházejí přitom z principu, že každý rodič je primárně odpovědný (a měl by nést odpovědnost) za zplození a výchovu potomka. Rodiče mají povinnost se o své dítěte dostatečně postarat z titulu rodičovství a tedy kvalitu jejich péče nemůže ovlivňovat forma soužití. Sekundárně je rodič odpovědný i za formu soužití, ve které žije. Volba soužití je výsledkem jeho svobodného rozhodnutí, proto by za něj měl také nést i odpovědnost.

Reprodukce obyvatelstva je již delší dobu ovlivňována některými nepříznivými demografickým ukazateli (pokles sňatečnosti, porodnosti, plodnosti). Těmito vlivy je narušován dosavadní převažující model dvoudětné rodiny⁴. Transformace naší společnosti po roce 1990 výrazně změnila podmínky pro populační chování rodin a vytvořila tak platformu pro pokles populace a jejího stárnutí se všemi negativními důsledky. Kromě trendů založených předchozí demografickým vývojem hraje svoji roli prostředí, do něhož se rodiny nově dostávají (svoboda a širší možnosti sebeuplatnění, vzdělávání, podnikání, cestování, ale i nezaměstnanost, problémy s bydlením, růst finančních nákladů na děti a jejich výchovu apod.). Na tyto nové podmínky pro rodinné i reprodukční chování mladí lidé na ně reagují pragmaticky: Roste podíl manželství a partnerského soužití bez dětí a ubývá vícedětných rodin. Tato skutečnost kromě již zmíněných vlivů zhoršuje i podmínky pro prvotní socializaci dětí, neboť je neoddiskutovatelným faktem, že vícedětné rodiny vytváří mnohem pozitivnější klima pro výchovu dětí, jejich životní orientaci a zprostředkování hodnot ve srovnání s rodinami jedináčků. Problém je tedy v podstatě hlubší než se často zjednodušeně interpretuje (jako závislost reprodukčního chování na materiální situaci rodin), protože se odehrává v oblasti hodnot.

Závěr

Životní modely rodin bez dětí nebo s jedním či dvěma dětmi – odklady rodin, nesezdaná soužití – se stávají legitimními a podstatné je, že chtěnými modely života mladé generace. Z uvedeného lze odvodit, že především je třeba tato individuální chtění respektovat. Ostatně nejsou ani žádné možnosti, jak ovlivnit mladou generaci, aby měla děti či více dětí, když je mít nechce a upřednostňuje jiné hodnoty (třeba jen dočasně). Bylo by proto omylem snažit se zlepšit populační poměry ekonomickými zásahy (dávkami). Shodujeme se s většinou odborníků, že taková propopulační opatření by zvýšení počtu narozených dětí ovlivnila jen nevýznamně a navíc především u nejnižších sociálních skupin rodin, kde vytvoření kvalitní a funkční rodiny může být i problematické. Podpora mladých domácností prostřednictvím

⁴ Giddens, A.: Třetí cesta, Mladá fronta, Praha 2001

společnosti opatření by měla spočívat především ve vytváření vhodného a vstřícného prostředí a klimatu, v jehož rámci by mohla mladá rodina existovat a vyvíjet se podle svých zcela privátních představ a to jak v rodinném tak i profesním životě. Na tom by se měla podílet celá řada subjektů včetně nestátních, které by se měly věcně zaměřit zejména: na otázky spojené s fungováním žen - matek na trhu práce a spojených s koordinací jejich povinností v rodině a v zaměstnání (k nimž je nutno přistupovat bez sentimentu, reálně a s vědomím že jediným partnerem člověka není stát), na otázky spojené s rozvojem dostatečného rozsahu a kvality služeb nejrůznějšího charakteru a typu (v oblasti výchovné, vzdělávací, zdravotní sociálních služeb, informačního, poradenských, asistenčních apod.) a na propopulační efekt, který lze spatřovat i v odstraňování překážek, kterými stát sám mladé rodiny znevýhodňuje a které evidentně stojí v cestě rodinám mít děti resp. mít více dětí. Takové překážky nepochybně existují například v dostupnosti startovacích bytů, které patří k základním předpokladům toho, aby mladí lidé děti vůbec měli. Mladí lidé prakticky mají omezenou šanci získat bydlení za přijatelné nájemné a jsou vytlačováni do oblasti zbytečně předražených nájmu a drahých nemovitostí, (zejména ve velkých a větších městech, kam se mladí přesouvají za prací), které si nemohou z pochopitelných důvodů dovolit (životní start, vstup na trh práce). Mladé rodiny se tak dostávají do nerovného postavení, do něhož si málokterý odpovědný mladý člověk pořídí rodinu. V mnoha případech může být takový počín přínosnější, než-li snaha vytvářet další složité systémy podpor. Mladá generace, nebo alespoň její značná část, je dnes také vyspělejší a jiná, dospěla již ve svobodné společnosti, je vzdělanější, má široké možnosti uplatnění, je sebevědomá, ctí jiné hodnoty, a proto nemusí vždycky mít zájem na tom, aby stát vůči rodině zastával paternalistickou roli.

Literatura

GIDDENS, A. 2001, Třetí cesta. Praha: Mladá fronta, 2001

FIALOVÁ, L. HAMPLOVÁ, D., KUČERA, M. VYMĚTALOVÁ.. 2000. Představy mladých lidí o manželství a rodičovství. Praha: Sociologické nakladatelství, 2000

RABUŠIC, L. 2001. Kde ty všechny děti jsou. Praha: SLON, 2001

SINGLY, F. PŘEDNÁŠKA 23. 9. 2008, Přednáška v Refektáři Emauzského kláštera v Praze

Adresa autora

Olga Poláková

Metropolitní univerzita Praha, o.p.s.

Dubečská 900/10

100 31 Praha 10

polakova@mup.cz